

ЛЕКЦІЯ І СЕМІНАР: АЗИ МЕТОДИКИ

Г. Г. Кривчик,

завідувач кафедри українознавства Дніпропетровського національного університету
залізничного транспорту імені В. Лазаряна,
д-р і. н., проф.

Доводиться констатувати, що значна частина наших молодих колег мають дуже серйозні прогалини в методичній підготовці. Цьому є пояснення. Адже коли вони вчилися в університеті чи інституті, поняття методичної майстерності їм здавалися чимось абстрактним й нікчемним, сама методика викладання вважалася предметом другорядним та й, правду кажучи, спеціальні кафедри зазвичай доручали викладати зазначену дисципліну не кращим своїм професорам. Як кажуть, «Хто вміє, той і робить, хто не вміє, той інших навчає, а хто не вміє ні того, ні іншого, той навчає, як треба навчати». У аспірантурі – те ж саме: головне – «дисер» написати.

Між тим викладацька робота – це головна функція викладача вищої школи. Й вона вимагає не менш професійного підходу, ніж наукова робота. Для початку слід усвідомити, що спілкування зі студентами на лекції чи семінарському занятті хоча й має бути органічним продовженням твоєї наукової та науково-методичної діяльності, базуватися на ній, але й потребує дещо інших підходів. Скажімо, в науковій праці – статті чи монографії – необхідно передусім довести та обґрунтувати свою наукову гіпотезу. В начальному посібнику чи підручнику – викласти певну кількість інформації, яку потрібно засвоїти студентам даного профілю. Переносячи такий підхід на лекцію, доцент-початківець зазвичай щосили прагне всю цю інформацію вкласти у вуха слухачів – якби чогось не упустити! В той час, як від нього потребується зовсім інше: по-перше, *роз'яснити* (а не викласти!) складні питання теми, по друге, прищепити студентам якщо не любов, то принаймні повагу до своєї дисципліни, прагнення самостійно поглибити свої знання, з неї; по-третє, стати авторитетом для своїх студентів. Щоб вони могли сказати про нього: «Цей «препод» знає предмет краще, ніж свою власну біографію».

Педагогічні прийоми можуть бути різними: наочність, аудіо, – відео техніка, індивідуальні спогади, таблиці, дотепний жарт, багато чого іншого, але головне, щоб в аудиторії панувала атмосфера довіри і інтересу до знань. Отже, начальна лекція – специфічний жанр твоєї індивідуальної усної творчості.

Люди старшого покоління можуть пригадати, яким успіхом користувалися в 60-70-ті роки минулого століття телевізійні передачі «В гостях у Іраклія Андронікова»: «Чи був Лермонтов знайомий з Пушкіним?», «Таманська знахідка», «Співає Федір Шаляпін», «Обід в честь Качалова», «Бородіно» та ін. У наукових колах Андронікова знали як видатного вченого-літературознавця, дослідника творчості М. Лермонтова. Його роботи характеризувалися глибокою аналітичністю, лаконічною науковою мовою,

аргументованими висновками. Натомість публічні виступи Андронікова – сама артистичність, яскраві образи, емоційність, глибоке проникнення в людські душі, надзвичайне відчуття минулого. Нібито дві зовсім різні людини. Тож лекція як публічний виступ не може бути простим озвученням «конспекту лекцій», тим паче – навчального посібника.

Пригадується випадок із особистих спостережень. У свій час вашому покірному слугі довелося слухати лекції корифеїв історичної науки в республіканській школі лекторів. Серед них – провідний учений, автор багатьох монографій і статей з питань національної політики й міжнаціональних відносин, у майбутньому директор одного з академічних інститутів, ім'я якого він нині носить. Здавалось би, йому й карти в руки – донести до нас, молодих учених, свої глибокі знання актуальної й цікавої проблеми. Але нас чекало справжнє розчарування. Скучно, нецікаво. Справа в тім, що лектор очевидно через брак часу на підготовку, обмежився тим, що зачитав нам свою останню публікацію в науковому журналі. Стаття, поза сумнівом, вельми розумна, як і все, що він написав, а лекція – ніяка, провальна. До речі, лектор і сам це зрозумів – вибачився за неї в нас (що робить йому честь).

Буває й навпаки. У 40-50-х рр. ХІХ ст. у Московському університеті викладав професор історії Тимофій Миколайович Грановський. Сучасники згадували, що коли він читав лекції з всесвітньої історії, в аудиторіях ніде було яблуку впасти – приходили послухати знаменитого вченого й професора студенти інших факультетів, правдами й неправдами потрапляли в аудиторію сторонні шанувальники історії. Одна біда – як зберегти цю спадщину, як донести її до прийдешніх поколінь? Тож, щоб лекції шановного професора не загубилися в минулому, його учні вирішили застенографувати їх, після чого він вніс авторські правки. Зрештою лекції Т. М. Грановського з історії Пізнього Середньовіччя були надруковані. Двічі були передруковані в радянські часи. Певна річ, вийшла непогана книга. Але, як на мене, не більше того. Отже, не можна плутати різні жанри.

Те ж саме з семінарським заняттям. Чи потрібно на семінарському занятті займатися ретрансляцією лекції? Питання риторичне. Звичайно – ні. Він існує насамперед для того, щоб дати змогу самим студентам висловити свої судження з тих чи інших питань. Головним тут є перетворити заняття на творчу дискусію, створити атмосферу повної єдності професора й студента. Як цього, до речі вимагає Велика Хартія Університетів – базовий документ Болонського процесу. Завдання викладача вміло сформулювати запитання, загострити обговорення, диригувати ним, навіть спровокувати диспут, як колись це геніально робив Сократ, судячи зі знаменитих «Діалогів» Платона. Щоправда, Сократу було, вочевидь, значно легше. Адже в його «аудиторії» на свіжому повітрі було 5-7 учнів, у нас – 30 і більше. Але методи активізації заняття мають бути тими ж самими – створення приводу для диспуту, розв'язання разом з учнями низки логічних проблем. Як пожартував один студент: «Історія – не математика, тут постійно слід думати». Й дійсно – слід постійно думати. І студенту, і професору.